

БОГОСЛОВЉЕ

ИЗДАЈЕ
ПРАВОСЛАВНИ БОГОСЛОВСКИ ФАКУЛТЕТ
У БЕОГРАДУ

Година XXVI (XL)

Београд 1982.

Свеска 1 и 2

ПОВОДОМ 60-ГОДИШЊИЦЕ БОГОСЛОВСКОГ ФАКУЛТЕТА

ПРОМОЦИЈА ЧЕТИРИ ПОЧАСНА ДОКТОРА БОГОСЛОВСКИХ НАУКА

У оквиру прославе шездесетогодишњице постојања и рада Богословског факултета Српске Православне Цркве (1920—1980. г.) Савет професора одлучио је да тим поводом додели титулу почасног доктора богословских наука истакнутим православним богословима из сестринских Православних Цркава и Теолошких школа.

Савет је о овоме разговарао на више својих седница током 1980. и 1981. године. Најзад, на седници од 6. марта 1982. године одлучено је да се, због материјалних тешкоћа Факултета, додели титула почасног доктора (и изврши свечана промоција) на овом Факултету само четворици истакнутих православних богослова из иностранства, и то: Митрополиту Транулољском др Дамаскиносу (Панандреу), директору Светправославног центра Васељенске патријаршије у Шамбезију код Женеве; професору др Николају Димитријевичу Успенском, редовном професору Лењинградске Духовне Академије; протојереју др Димитрију Станојевићу, професору Теолошког института у Букурешту, и академику др Јовану Кармирису, редовном професору Теолошког факултета Универзитета у Атини. При избору ове четворице православних теолога Савет Факултета руководио се намером да звање почасног доктора нашег Факултета понесу заслужни богословски радници који су истовремено и достојни представници великих сестринских Православних Цркава.

По добијеној сагласности од стране Светог Архијерејског Синода (сходно члану 6. Уредбе о Богословском факултету), Савет је на седници својој од 27. марта 82. г. образовао четири комисије од по два члана који ће Савету поднети стручне реферате о кандидатима за почасне докторе и о њиховој богословско-црквеној делатности. (Имена чланова комисија налазе се на крају поднетих реферата које објављујемо ниже). Комисије су поднеле своје реферате на седници од 20. маја 82. г. када су реферати са сву четворицу предложених кандидата били једногласно усвојени.

На предлог надлежних комисија Савет је усвојио доделу свечане дипломе новим почасним докторима са следећом мотивацијом за свакога од њих: Његовом Високопреосвештенству Митрополиту Трануполском г. Дамскину додељена је титула почасног доктора богословских наука „за његов богословски допринос и рад на сарадњи и јединству свих помесних Православних Цркава”; професору Николају Успенском „за његов допринос богословској науци, нарочито литургији и црквеној музикологији”; протојереју Димитрију Станилоае „за допринос савременом православном богословљу и филокалијској обнови духовног живота”, и академику Јовану Кармирису „за допринос богословској науци, нарочито догматском и уредном богословљу, и за сарадњу на православном јединству”.

Изабрани кандидати за почасне докторе били су о одлуци Савета благовремено обавештени и умољени да буду гости нашег Факултета, тј да изволе лично присуствовати свечаном акту промоције одређеном за уторак 1. јуна 1982. године. Сва четири кандидата писмено су одговорила и захвалила се Деканату Факултета на указаној им части, подвлачећи да су том одлуком посебно почаствовани и да се тиме осећају још више ангажовани у служби православне теологије и Православног Богословског факултета Српске Цркве.

Промоција четворице почасних доктора обављена је свечано у уторак 1. јуна 1982. године, у сали Патријаршије (због недостатка простора за бројне позване госте и посетиоце на самом Факултету). На промоцију су били позвани и Његова Светост Патријарх Српски г. Герман и чланови Светог Архијерејског синода, као и бројни професори са Београдског универзитета и представници власти.

На свечану промоцију дошли су само тројица од назначене четворице почасних доктора, јер је професор Успенски из здравствених разлога спречен био да дође. О томе је уважени професор писмено обавестио Декана Факултета својим писмом од 7/20. маја 82. године:

„Његовом Високопреподобљу Декану Београдског Богословског факултета, протосинђелу доктору Атанасију Јевтићу. Ваше Високопреподобље, дозволите ми да вам лично заблагодарим и у вашем лицу свему ученом колегијуму повереног вам Београдског Богословског факултета Српске Православне Цркве за додељени ми степен почасног доктора. То је за мене висока част. Био бих срећан да лично присуствујем на свечаности промоције и уручења ми дипломе, но мој узраст (82 године) и стање здравља (ја сам инвалид Отаџбинског рата другог реда) не дозвољавају ми да путујем. Зато вас молим да моју диплому предате Његовом Високопреподобљу, настојатељу Московског подворја у Београду, оцу протојереју Василију Тарасјеву. Отац Василије Тарасјев обично бива на нашем академском празнику Апостола и Евангелиста Јована Богослова и може ми тада уручити диплому. Молим за ваше молитве. Са пуним уважањем према Вашем Високопреподобљу — Николај Успенски, професор Лењинградске Духовне академије (у пензији), доктор Црквене историје.”

На сам дан промоције, по већ уобичајеном реду, најпре је Декан Факултета отворио свечаност и добродошлицом поздравио све госте, посебно пак нове почасне докторе. Затим је са неколико речи окарактерисао велико дело правог богословља, тог свеживотног подвига намењеног сваком човеку на његовом путу човека достојног назначења за богопознање и боговиђење. (Ову поздравну реч доносимо такође ниже у целини).

После Декановог поздрава свечана промоција почела је читањем од стране чланова комисије стручних реферата о сваком почасном доктору, почевши од Високопреосвећеног Митрополита Трануполског г. Дамаскина, и онда даље редом, при чему је поредак промовисања следио већ устаљени познати канонски поредак међу Православним Црквама: Цариградска — Митрополит Дамаскин, Руска — професор Успенски, Румунска — прота Станилоае, и Јеладска — академик Кармирис.

По читању сва четири реферата (које доносимо ниже) Декан је обавио промовисање почасних доктора читањем текста свечане дипломе сваког од њих, које је по читању свакоме лично уручивао Његова Светост Патријарх Српски г. Герман, у својству духовног и црквеног покровитеља Богословског факултета. По пријему дипломе нови почасни доктори говорили су по реду сваки своју отпоздравну богословску реч (текст говора доносимо ниже), у којој су износили своја сагледавања задатака савременог православног богословља. За све присутне био је обезбеђен симултани превод, тако да су многобројни гости и студенти могли активно учествовати у овој истинској духовној гозби православног богословља. Јер овакви богословски празници и слава представљају прилику за духовно освежење и богословско пробудење и професора и студената Богословског факултета, а и других људи у нашој средини, посебно наших интелектуалаца заинтересованих за дубље духовне проблеме данашњег православног света и човечанства уопште.

После свечане промоције и заједничког братског ручка свих професора са својим новим почасним докторима (у манастиру Ваведење на Дедињу), Декан и професори провели су идућих дана своје драге госте по манастирима и црквама у Шумадији (Опленац, Жича, Љубостиња, Манасија), где су имали прилике да продуже обновљену богословску сарадњу и саживљење са браћом и колегама у истој вери и љубави једне Цркве Христа Богочовека.

Декан А. Јевтић

ПОЗДРАВ ДЕКАНА

на промоцији почасних доктора

Ваша Светости,
Преосвећени Оци Архиепископи,
Господо Представници органа власти,
Драги наши Гости,
Драги Студенти, Браћо и Сестре,

Богословском факултету Српске Православне Цркве велика је радост да Вас све поздрави данас, на овој свечаности, када поводом 60-годишњице свога постојања и рада, додељујемо титулу *почасног доктора* богословских наука четворици истакнутих православних богослова из сестринских нам Православних Цркава и Богословских школа.

Добро нам дошли сви у овај дом и на ово славље Светог Јована Богослова, Светог Саве и осталих великих богослова Бога-Слова, Христа Богочовека.

Богословље је мукотрпни и крстоносни подвиг човеков у овом и оваквом свету. Један од великих богослова православног Истока, Свети Максим Исповедник, на питање свога ученика Таласија: шта значе речи Божије упућене Адаму: да ће у труду и напору обрађивати земљу и у зноју лица свога јести хлеб свој, — одговорио је да та „земља“ јесте тело и душа и срце човеково, које ће човек са многим болом и трудом обрађивати и очишћавати од греха страсти и зла, и да ће тек тако, у зноју лица свог, јести „нетрулежни хлеб богословља“, тј. хлеб истинског богопознања и богословљења, једини живи и насупни хлеб за човека, од којег се једино вечно и непропаљиво може живети и бесмртovati (ПГ 90, 277 — 280).

Али, богословље није само мукотрпни, свебићни и свеживотни подвиг човеков, него је оно и стални извор његове трајне и непролазне радости. Јер, по речима једног другог светог богослова — Светог Дијадоха Фотичког: од свих благодатних дарова Божијих човеку највећи дар је *теологија*; јер ниједан други дар не распаљује тако срце наше и не покреће га на љубав према Богу као богословље — тај првотни дар Божје доброте и Божјег човекољубља.

Будући, дакле, да је богословље први дар човекољубља Божјег човеку, основна карактеристика православног богословља јесте да је оно не само права реч о Богу, него истовремено и наша права реч о човеку! Оно није само теологија, него је и антропологија; тачније речено — оно је једна и неразделива, јединствена *Теантропологија*, вечно и у љубави нераздвајно словљење и слављење Бога и човека у Христу *Богочовеку*, у живој богочовечанској заједници Цркве Христове.

У то име, поздрављам овде у Христу нашу богословску Браћу и Оце из сестринских нам помесних Православних Цркава: Цариградске — Високопреосвећеног митрополита г. Дамаскина; Руске — професора Николаја Успенског, који нам из здравствених разлога није могао доћи; Румунске — протојереја Димитрија Станилоае, и Јеладске — професора и академика Јована Кармириса.

За њихов животни богословски подвиг и њихово радосно сведочење о истинитом Богу и истинском човеку, Богословски факултет наше Цркве, на седницама својим још од прошле године, донео је одлуку, коначно остварену 20. маја ове године, да им се, на основу стручних реферата надлежних чланова нашег Професорског савета, које ћемо одмах сада чути, додели звање почасног доктора богословских наука.

И реферат

САВЕТУ БОГОСЛОВСКОГ ФАКУЛТЕТА СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ

У православном свету је познат и признат црквено богословски радник Високопреосвећени Митрополит Транупољски Господин Дамаскин, те с тога сматрамо за пријатну дужност да предложимо Савету Факултета да, поводом прославе шездесетогодишњице Факултета, овом истакнутом богословском и црквеном раднику додели титулу почасног доктора богословских наука.

Митрополит Дамаскин, пре монашења Василије Папандреу, рођен је у Като Хрисовици у Етолији, у Грчкој, 1936. године. Основну школу и гимназију је завршио у свом родном месту. 1955. уписао се на Теолошки факултет на Халки, на коме је дипломирао са одличним успехом 1959. године, када је и рукоположен за ђакона. Од 1959—1965 наставља студије, као стипендиста Васељенске Патријаршије, на Универзитетима у Бону и Марбургу, на којима је посебну пажњу посветио студирању Историје Цркве, Историје религије и Философије религије. 1961. године рукоположен је за презвитера, када је развио запажену пастирску делатност међу Грцима радницима на привременом раду на подручју града Зиг-а, у близини Бона, где је уз помоћ Немаца Инспектора за Основно образовање основао три Основне школе за децу грчких радника. Ту је на позив Универзитета, радиостаница и других установа одржао више предавања из области Православне теологије. 1963 године именован је за научног директора Више школе за социјалне раднике у Михаелсхофену, код Келна, где је припремао Грке за положаје црквених социјалних радника. 1969 године Блаженопочивши Патријарх Атинагора са Светим Синодом Васељенске Патријаршије поставља га за Старешину новооснованог Православног центра Васељенске Патријаршије у Шамбезију, код Женеве. Пре тога, 1966. године, докторирао је на Атинском Теолошком факултету дисертацијом „Оснивање и организација Јерменске Цркве до IV Васељенског сабора“. Од 1969 године је и секретар Секретаријата Међуправославне комисије за припрему Светог и Великог Сабора Православне цркве, а уједно је био тада одређен и за православног представника у одсеку „Вера и поредак“ Светског савета цркава у Женеви. 1970 године Свети Синод Васељенске Патријаршије, под председништвом Патријарха Атинагоре изабрао га је једногласно за Митрополита Транупољског. 1974 године одлуком Теолошког факултета у Луцерну, у Швајцарској, именован је за професора овог

факултета. Исте године га је Међународна академија религијских наука у Брислу изабрала за свог члана. Учествовао је као представник Васељенске Патријаршије на многобројним сусретима и конференцијама, у комисијама и дијалозима Православне Цркве са другим хришћанским црквама и конфесијама, као и на заседањима централног комитета Светског савета Цркава у Адис Абеби 1971, у Утрехту 1972. и у Женеви 1973. године.

Изостављајући многе његове чланке у грчким и другим часописима и листовима наводимо у приложеном библиографском каталогу само главне радове.

Као старешина поменутог Православног центра у Шамбезиу, од 1969 године почео је да издаје 15-дневни часопис „Епискепис“, на грчком и француском језику.

Својим научно-теолошким радовима и учешћем на бројним међуправославним и међухришћанским конференцијама, као и као Старешина Православног центра Високопреосвећени Митрополит Дамаскин је много допринео развоју међуправославних црквених и богословских односа, старајући се уједно да Православље у 20-ом веку каже своју реч, али да је каже јасно, мудро и корисно и за Цркву и за човечанство уопште. Тако да је Православни центар под његовом управом већ својим досадашњим радом и плановима оправдао своје постојање и задобио признање, поверење и љубав свих помесних Православних цркава.

На основу свега изложеног, ценећи целокупан животни рад на богословској науци, као и заслуге на утврђивању и сведочењу Православља, доле подписани референти предлажемо Савету Богословског Факултета да на основу чл. 6, тачка ј, Основне уредбе о Богословском Факултету додели Његовом Високопреосвећенству Господину Дамаскину, Митрополиту Транупољском титулу доктора Богословских наука Хонорис Кауза.

20. маја 1982. год.

Београд

Др Стојан Гошевић

Др Атанасије Јевтић

Отпоздрав Митрополита Транупољског г. Дамаскина

ПРАВОСЛАВНА ЦРКВА И ОСТАЛИ ХРИШЋАНСКИ СВЕТ

У вези са тим питањем желим да приметим следеће:

1. Треба пре свега истаћи еклисиолошки значај који придаје Православна црква билатералним дијалозима, не занемарујући разуме се мултилатерални, који се остварује нашим учешћем у Светском Савету цркава.

Карактеристично је да је међу неправославним посебно интересовање изазвао следећи одељак предложеног текста Међуправославне припремне комисије Светог и Великог Сабора Православне цркве о Црквеној економији: „Наша Света Православна црква, будући свесна значаја и важности данашње структуре савременог

Хришћанства, не само да признаје, како је она Једина, Света, Католичанска и Апостолска Црква, онтолошко постојање свих тих Хришћанских Цркава и Конфесија, него и позитивно верује, да се њени односи према свима њима заснивају на што бржем и објективнијем разјашњењу целине еклесиолошке теме и на општем код њих учењу о тајнама и благодати, о Свештенству и Апостолском прејемству.¹

Међутим, шта значи то, примећују неки од православних теолога? У чему се конкретно састоји самосвест Православне цркве као Једине, Свете, Католичанске и Апостолске цркве и слетствено проблем јединства са осталим Црквама?

На основу тог еклесиолошког критеријума врши се јасно разликовање између цркава и конфесија, како у Родоском каталогу, тако и при горњој констатацији Међуправославне припремне Комисије.

Када говоримо о „Црквама“ изван Православне, како можемо да говоримо о „Јединој“, Светој, Католичанској и Апостолској Цркви“, а да не падамо у противречност? Другим речима, можда признајемо постојање многих Цркава, поред Једине, и према томе, и деобу, амнестирајући их и сматрајући Православну Цркву просто као једну од „конфесијалних цркава“? И, истина, употребљавамо реч као терминус техникус често пута и у обичном говору, али то никако не значи да поистовећујемо „Цркве“ са Једином Црквом, прихватајући теорије, као што је *branch theory* или *comprehensiveness*, које не може да прихвати Православна свест.

У сваком случају може ли једна Црква, кад поистовећује своје границе са границама Једине, Свете, Католичанске и Апостолске Цркве да прихвата сличну самосвест друге цркве, а да не релативира свој континуитет и доследност?

На крају, која је еклесиолошка основа, на којој заснивају Православни своја унитаристичка настојања са другим Црквама, које исповедају исту веру у Исуса Христа као Господа и Искупитеља света?

Реч је о веома осетљивим и горућим питањима која воде продубљивању наших ставова. Лично верујем да постојање Цркве изван Цркве, у правом смислу речи Цркве, могуће је признати тамо где се констатује с једне стране јединство вере, а с друге стране неодојиво повезаног са њим апостолског прејемства.

2. Разуме се, питање да ли ће се Православна црква одредити на припреманом Великом и Светом Сабору о положају других Цркава у односу на њу, то ће зависити од позитивног или негативног тока и развоја билатералних дијалога. Према томе било би некорисно и превремено и можда и штетно свако предвиђање у вези с тим.

Оно што свакако желим да подвучем је одговорност са којом се воде дијалози. Нити површина монолитска конзервативност, нити

¹ Ка Великом Сабору (на грчком), I, стр. 63. Chambezy 1971.

неодговорна прогресивност и неконтролисани либерализам. Нисам пристајица једног наивног, оптимистичког или површног икуменизма, на који повремено наилазимо и који изгледа да верује да се видљиво јединство хришћана може постићи ускоро.

Корени раздвајања се налазе у историји. Када полазимо од прошлости, тада можемо да схватимо боље и лакше садашњост, бацајући уједно одговорни поглед на будућност. Разуме се, прошлост припада историји, садашњост се доживљује, а будућност се може само релативно предвиђати и полагати наду у њу. Међутим, само уколико се удубимо у историју од јуче можемо да вреднујемо правилно данашњицу и да припремимо једну стабилну, реалистичку основу за јединство у сутрашњици. Само на тај начин ћемо се ослободити предрасуда и једностраних и неправедних судова, који обично не одговарају стварном стању развојене браће. Ако се заједнички не вратимо изворима, ако не сагледамо целину у њеном константном непрекидном историјском развоју, тада прети опасност да вреднујемо субјективно друге Цркве и Конфесије, као да су ствари стајале увек тако, као што су данас код нас. Могуће је, чак, да још више проширимо јаз између нас или да доведемо до још жалосније унутрашње подељености и шизме. Тако се десило чудновато у историји, која показује усиљене, незреле из разлога целисходности наметнуте унитаристичке покушаје између Цркава, који су их довели коначно до проширивања и потврде постојеће раздељености. Према томе, „икуменизам у простору“, који има за циљ сагласност међу црквама, онако како су данас, јесте непотпуни и недовољни покушај, који треба допунити „икуменизмом у времену“, тј. заједничким одговорним враћањем на Предање древне и неподељене Цркве, из које извире постојање свих Цркава и Конфесија.

Према томе, Православна црква, као жива инкарнација „једног непрекидног предања, у мисли и благочестивости“ претстављајући као таква не „неко посебно предање, него вековно предање неподељене Цркве“² има задатак да служи дијалогу. А то, зато што Православље нема никаквог разлога да се плаши Истине у вези са спорним унитаристичким супротностима. Истина је била и остаје његово главно оружје у вођењу икуменског дијалога. Никада нећемо жртвовати Истину, напротив жртвоваћемо све за Истину, коју је потребно излагати са свом могућом јасноћом. Лажни пацифизам нема никакве везе са екуменизмом. Чак напротив, може да му нашкоди исто као и излишна полемичка самоодбрана и самоопредељење, као и међусобни антагонизам у одори „икуменској“.

3. Онај који претставља одговорно Православну цркву у њеним дијалозима са другим црквама верује да сваки превремени покушај за „интеркомунио“ између Цркава, које су развојене међу собом због јереси или шизме, је несхватљив. То се углавном приписује не овој или оној разлици између развојених Цркава, него самој чињеници развојености. Усиљена тежња ка „интеркомунио“, приметна

² Георгије Флоровски, Тело живог Христа (на грчком), Тесалоники 1972, стр. 125.

данас у икуменском покрету, има с једне стране теолошке, а с друге стране психолошке узроке. Као пример за први случај наводим недостатак еклисиолошког удубљивања у суштину Евхаристије. А за други, он се састоји у тежњи да се шизма прихвати као природна чињеница, неодвојиво повезана са организмом Цркве, што има за последицу да било какво осећање жалости и покајања због те чињенице постаје беспредметно. Сасвим супротно овом ставу је избегавање евхаристичког општења од стране оних који сагледавају Евхаристију у светлу еклисиологије. Ово последње сагледавање нема ничег заједничког са осећањем поноса или самозадовољства; више изражава константно проживљавање трагедије шизме.

У сваком случају, чак и ако успостављање евхаристичког општења изгледа данас по човековом критеријуму немогуће, зар је неразуман оптимизам, нада упркос свакој нади, или тражење излаза у правом безизлазу? Ако стварно верујемо у Богомдано јединство Цркве, тада смо дужни не само да изналазимо тешкоће у могућностима, него да тражимо и могућности у тешкоћама. И ако желимо да изнађемо могући излаз чак и у по људском критеријуму обесхрабрујућем безизлазу, тада треба да истражујемо у љубави и смирено, оно „како“ и „зашто“ код постанка раздвајајућих разлика, са историјско-теолошког аспекта.

И ако историјска стварност не буде оправдала наше наде у вези са остварењем у наше дане Светог и Великог Сабора, не треба да заборавимо да Божји промисао може да ојача надом чак и у, по људском критеријуму обесхрабрујућој и безнадежној ситуацији, и да преко својих органа укаже и отвори пут чак и у правом безизлазу.

II реферат

САВЕТУ БОГОСЛОВСКОГ ФАКУЛТЕТА СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ

Пратећи научни рад у богословљу Православних помесних цркава, сматрамо да у области литургије и црквене историје посебну пажњу заслужује професор Лењинградске духовне академије Николај Дмитријевич Успенски, који већ више од пола века обогаћује богословље целокупне Православне цркве.

Николај Дмитријевич Успенски родио се 1900. године у селу Поља у Новгородској губернији, где му је отац био свештеник. Још у време школовања у Новгородској духовној семинарији заволео је црквену песму и музику и почео да се удубљује у њене текстове и музику лепоту. Његов даљи развој, прекинут у време револуције, настављен је после ње у Петроградском богословском институту. По завршетку студија он пише свој кандидатски рад „Порекло агрипније или свеноћног бдења и његови сасатавни делови“. Ментор му је био професор Алексеј Афанасјевич Димитријевски, „руски Гоар“, који је младог кандидата богословља задржао на Институту на нау-

чној специјализацији при катедри за литургику. После укидања овог Института, Успенски 1928. прелази на Лењинградски државни конзерваториј на коме завршава Историјско-теоретски факултет, да би затим био наставник у лењинградским музичким школама све до конзерваторија. За све то време он се не одваја од литургије, изучавајући прижељно изворе ове науке. У Лењинграду га је задесио рат и већ 1941. био је тешко контузован. Своје тадашње студије завршио је радом „Лади рускога севера“, на основу кога је 1946. промовисан за кандидата историје уметности (искусствоведения).

Кад су 1946. обновљене руске богословске школе, Успенски је постављен најпре за доцента, а већ идуће године за професора Лењинградске духовне академије. На основу дисертације „Чин свеноћног бденија у грчкој и руској цркви“, био је 1949. промовисан за магистра богословља, а 1957. за доктора црквене историје на основу свога дела „Историја богослужбеног певања Руске цркве (до средине XVII века)“.

Ово уздажење Н. Д. Успенскога на све више научне степене и његови радови јасно показују његово опредељење за проучавање хришћанског богослужења, а посебно богослужбеног певања. Тај његов рад развија схватање да су облици богослужења, црквена поезија и музика фундаментални облици живота цркве као мистичног тела Христовог. Кроз них дише благодатни организам цркве, који их кроз векове из себе рађа, развија, улепшава и даје им све веће и шире значење у духовном животу верних. Зато Успенски проучава не само садржај и облик савременог православног богослужења већ и историју његовог постанка и развоја до данас. Он на основу марљиво проучених извора развија историјску литургију и тим историјским методом улази у основну бит појединих богослужења, у њихов првобитни облик и смисао, као и даљи њихов развој. Његове су студије о вечерњу, свеноћном бденију, литургији, при чему треба посебно истаћи сјајну студију „Анафора“ о канону св. Литургије. Његове студије о појединим празницима (Рођење Христово, Крстовдан, Света четрдесетница) израђене историјским методом, уносе пуноћу светла у познавање појединих литургијских и хеортолошких проблема и решавају их.

Николај Дмитријевич активно је учествовао у раду Богослужбено-календарске комисије при Свештеном синоду Руске цркве која је више година припремала и у његовој редакцији издавала „Богослужбена упутства“, а у наше време он контролише Напомене типика које се штампају у Православном црквеном календару Московске патријаршије.

Изучавајући литургику историјским методом професор Успенски посвећује посебну пажњу хришћанској химнографији и њеном дубоком богословеском садржају (Св. Роман Слаткопевац, Тропар св. Луки). Али, са посебном љубављу и до сада ненадмашним успехом, Успенски се бавио проучавањем историје црквеног певања, нарочито руског. Поред више исцрпних црквено-музиколошких студија, он од 1973. обрађује из ове области поједине проблеме и појмове у руској „Музичкој енциклопедији“ и „Великој совјетској ен-

циклопедији“, дајући мериторно енциклопедијска обавештења из ове области у којој он представља врхунског стручњака.

Резултати дугогодишњег научног рада професора Успенског огледају се не само у богатој библиографији његових научних радова него и у великом броју његових ученика, у којима је он већ дочекао бројне настављаче на путу развоја литургичке науке и црквене музикологије у Руској цркви, па и ван ње.

Високо ценећи овакав значај професора Н. Д. Успенског у богословској науци нашег времена предлажемо Савету Богословског факултета Српске православне цркве да професору Лењинградске духовне академије Николају Дмитријевичу Успенском додели степен почасног доктора богословских наука.

У Београду,
20. маја 1982.

Чланови комисије:
др Прибислав Симић
др Душан Кашић

III реферат

САВЕТУ БОГОСЛОВСКОГ ФАКУЛТЕТА СРПСКЕ ПАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ

Протопрезвитер др Димитрије Станилоае је рођен 16. новембра 1903. у Владени, Румунија. Своје основно образовање је примио у Брашову на Лицеју „Шагуна“, а теологију студирао на факултету у Черновцима (1922—1927). Дипломирао је са запаженим радом на тему: „Крштење деце“ (Botezul copiilor). Први његов значајан рад из области богословља била је његова докторска теза, брањена 1928. године на тему: „Живот и делатност патријарха Доситеја Јерусалимског“ (Viata si activitatea Patriarhului Dositei al Ierusalimului si legaturile sale cu Tarile Romane). После краћих постдипломских студија у Атини, Минхену, Берлину и Паризу изабран је у 26 години живота (1929), прво за професора, а потом за ректора Богословске Академије у Сибију, где је остао све до 1948. године. Поред богословског и преводилачког рада у Сибију, он је читавих петнаест година био уредник часописа Сибијске Митрополије „Румунски Телеграф“. Године 1930. превео је на румунски језик са грчког „Догматику“ Христа Андруцоса. Ово је био период његовог интелектуалног и духовног сазревања, и проучавања Светих Отаца. Што се више бавио Светим Оцима све се више удаљавао од латинствујућег схоластичког приступа богословљу, својственог не само Андруцосу, него и многим другим теолозима последњих векова. Зрели плод овог његовог стваралачког проучавања Светих Отаца било је дело: „Живот и учење Св. Григорија Паламе“ (Viata si invatatura Sfintului Grigorie Palama, Sibiu, 1938). Овим кратким и добро документованим делом, он је, заједно са другим византолозима и богословима оног времена (Острогорским, Василијем Кривошејином, Кипријаном Керном и др.) потстакао на дубље проучавање паламизма, осетивши далекосежни значај и вечну савременост учења и делања светогорских Исихаста XIV века. У то време румунска философска и религиозна мисао била је у потрази за својим духовним и националним

идентитетом. Укључујући се динамички у та духовна трагања, о. Станилоае је схватио, на основу светоотачког предања и духовног православног етоса и предања румунског народа, да се тај идентитет, као и идентитет човека и света уопште, налази у богочовечанском карактеру целокупне постојеће стварности. То његово схватање богочовечанске димензије свега постојећег: творевине, човека, људског друштва, историје и културе, дошло је до израза у његовом значајном делу: „Исус Христос или обнова човека“ (Iisus Hristos saute-staurarea omului), објављеном у току рата (1943). Ово његово дело се с правом сматра весником богословског и духовног препорода у Румунији. Посматрано пак из једне шире данашње персективе, преко њега се румунско богословље укључује у најдубље и највишталније токове савременог православног богословља. О. Станилоае, на основу светоотачке сотириологије, повезује у овом свом делу, органски, учење о спасењу са онтологијом и антропологијом: спасење се постиже кроз људске природе, остварене једном за свагда у богочовечанској ипостаси Сина Божијег. У својим познијим радовима он ће још више и дубље развијати ову мисао, посвећујући посебну пажњу космичком и антрополошком аспекту спасења, на основу учења преподобног Максима Исповедника, Св. Атанасија Александријског и Св. Григорија Паламе.

Здрави и чврсти богословски и духовни темељи на које је тиме била постављена његова мисао, помогли су О. Димитрију да заузме правилан став према трагичним и бурним ратним и послератним збивањима у његовој земљи и целом свету, као и према коренитим променама у свим областима живота модерног човека. У потрази за „једино неопходним“ за човека сваког времена, наместо да се пода искушењу социјалног хришћанства, он се удубљује у проблем личности и њеног преображаја унутар Цркве као богочовечанске заједнице, свестан да се ту налази једино право решење свих савремених проблема човекових, личних и друштвених. Као ретко ко у послератно време он се у том тражењу правих решења савремених проблема, удубљује у проучавање светоотачког духовног искуства сабраног у зборнику званом „Добротољубље“. Тиме је он предужио велико дело Добротољубаца (Кољивара) XVIII века, као и дело великог просветитеља Молдавије и Русије XVIII и XIX века, првог преводиоца Добротољубља на словенски језик, Паисија Величковског. Резултат тог његовог стрпљивог рада на преводу и објашњењу „Добротољубља“, било је објављивање његова прва четири тома у румунском преводу са коментарима (1948. г.). Тиме је О. Станилоае постао челник филокалијског препородитељског покрета у Румунији и васкрситељ најздравијих богословских и духовних предања румунског народа, свега онога што је истински православно у румунској култури, од XV века па наовамо. Но његов труд на „Добротољубљу“ се тиме није завршио. Следећа четири тома О. Станилоае је штампао 1976—1978. године; написао је и девети том, последња три су у припреми. Продужујући дело првих добротољубаца: Преподобног Макарија Коринтског, Никодима Светогорца, Паисија Величковског, Теофана Затворника, О. Димитрије је ово капитално дело православног духовног искуства и живота по Богу, обогатио са многим новим светоотачким текстовима, и са својим извршним

објашњењима, којима духовно искуство светих подвижника Цркве приближује савременом човеку. Овим својим делом, он који је жељени свештеник, подстакао је препород монаштва у данашњој Румунији, стекао бројне ученике међу теолозима, монасима, свештеницима, простим верницима, књижевницима, уметницима. Благотворно дејство филокалијског румунског покрета, покренутог О. Димитријем, осетило се у последње време и широко ван граница Румуније.

Нови период у животу и раду протопрезвитера Димитрија Станилоаеа започиње његовим избором за професора Теолошког Института у Букурешту (1949). Импресионира број његових објављених радова у овом периоду, особито у времену од 1949—1958. године и од 1964. г. до данас. Не постоји румунски часопис, тромесечни или годишњи, у коме нећемо наћи неку његову студију или есеј. Најзначајнија његова дела из овог периода јесу: „Православно хришћанско учење“ (1952.) (*Cartea de invatatura Crestina Ortodoxa*) и „Приручник догматског и симболичког болословља“ у два тома 1956. и 1957. г. (*Manualul de teologie dogmatica si Simbolica*).

После шестогодишњих искушења и ћутања и присилног удаљења са Института (1958—1964. био у затвору), О. Димитрије се поново се враћа катедри Догматике и још интензивније продужује свој научни и пастирски рад. У овом периоду он постаје познат и ван граница Румуније, држи бројна предавања на свеправославним и међухришћанским скуповима, његови бројни чланци и књиге све чешиће се појављују и преводе на разне европске језике (немачки, француски, енглески, грчки, српски).

Најзначајнија његова дела објављена у овом периоду јесу следећа: „Догматика Православне Цркве“ у три тома (1978. г. на румунском), „За један православни Икүменизам“ *Γιά ένα ὁρθόδοξο οἰκουμενισμό*, *Προβλήμα intercommunio* (Пиреј, 1976. на грчком), Мистагогија Преп. Максима, издање текста са уводом и објашњењима у едицији *Επί τας Πηγάς*, бр. 1 (Атина, 1973); у истој едицији: *φιλοσοφία καὶ θεολογικά ἐρωτήματα*, схолија на дело: *Περὶ διαφόρων ἀποριῶν τῶν ἁγίων Διονυσίου καὶ Γρηγορίου*, бр.3.

На грчком је објављена и књига: Dumitru Staniloae, *Προσευχή, ἐλευθερία, ἀγιότητα*, Атина 1980. Најновија његова књига објављена на румунском носи наслов: „Православна духовност“. Бог је љубав (*Dieu est amour*, Париз, 1980.), Богословље и Црква (*Theology and Church*, Њујорк, 1980.). На Српском постоје досада преведена три његова есеја (преводилац синђел Митрофан Кодић): Исус Христос — вечни Првосвештеник (Теолошки погледи, 4/1980), Светост у Православљу (Календар Црква за 1982.), О Пресветој Богородици у Прологу Еванђеља по Луки (Гласник, мај, 1982.). У плану је и превод његове Догматике. На француском је објављена књига: „Молитва Исусова и опит Духа Светога“, Париз 1980.

Својим исповедничким животом и својим богословским сведочењем и утицајем о. Димитрије Станилоае је несумњиво један од најзаслужнијих и највише слушаних богослова нашег времена. Он

спада у оне значајне православне богослове који су допринели ослобађању православне богословске мисли од западних средње-вековних схоластичких схема и проналажењу њене праве методологије и еклисиолошких основа. Надахнут Светим Оцима он враћа богословље Цркви, молитви и духовном животу, открива његову евхаристијску, сотириолошку и доксологијску димензију. Изводи га из уских школских оквира и преображава у „хлеб живота“ за све и свакога. Изузетно је значајан његов труд да органски укључи у православно богословље целину творевине, историју човека и света, и људску културу уопште, и то на један савремен, али истовремено и светопредањски начин. Темељећи се на Максиму Исповеднику и на учењу Григорија Паламе о нествореним божанским енергијама, он своју богословску визију заснива на тајни оваплоћеног Логоса Божијег и стварног присуства у историји човека и света преображајних енергија Духа Светог. На тој и таквој основи он развија православно богословље космоса, открива филантропијску димензију Божије творевине, прави смисао људске личности и људске културе. Отуда његова богословска реч није реч о спасењу него реч спасења. Он се труди да савременом човеку открије праву природу света као дара и творевине Божије, да му покаже његову истину и лепоту. Он је с правом назван богословом наде (Ј. Мајендорф).

Имајући у виду тај значај о. Димитрија Станилоаеа за Помесну Цркву у Румунији и њено богословље, његов значај за православно богословље данас у читавом свету, његов допринос правилном решењу проблема савременог екуменизма и његово исповедничко сведочење богочовечанске истине и вере Цркве и њене радосне наде пред савременим светом, Комисија предлаже да му се додели, поводом прославе шесдесетогодишњице нашег факултета, титула почасног доктора Богословског факултета СПЦ.

Чланови комисије,

Београд
20. маја 1982. г.

Проф. др Димитрије Димитријевић
Јером. др Амфилохије Радовић

ОТПОЗДРАВ ПРОТОЈЕРЕЈА ДИМИТРИЈА СТАНИЛОАЕА

Веома сам дирнут почашћу коју ми је указао Православни Богословски факултет у Београду додељујући ми титулу Доктора хонорис кауза. Сматрам да се ово уписује у линију братских односа присутних у историји између Православне Цркве српске и Православне Цркве румунске. Особито је Православна Српска Црква дала значајну подршку Румунском Православљу у Трансилванији у XVIII веку, тешко прогоњеном Хабзбуршким царским двором, у спрези са Језуитима, који је имао намеру да га уништи у корист унијатизма, да би на тај начин одвојио духовно Румуне из Трансилваније од њихове браће у Влашкој и Молдавији. Српски епископи: Дионисије Новаковић, Софроније Кириловић, Гедеон Никитић, Герасим Адамовић, били су први претставници обновљене православне јерархије

Румунског народа, после 60 година његове борбе и страдања, укинуте 1700. г. стварањем унијатизма. Шта више, највећи румунски митрополит Андрија Шагуна, који је обновио Румунску митрополију Трансилваније 1864., дошао је из Карловаца и Вршца. Данас Православље наново осећа потребу да потврди своје јединство пред лицем великих проблема и задатака, које му наше време свуда намеће. О једном таквом задатку желим да кажем неколико мисли у свом излагању овим поводом.

Савремени задатак православног богословља

Најважнији задатак савременог богословља састоји се у томе да покаже оживотворавајућу силу православне вере. У току неколико векова хришћанска теологија је претворила веру у један систем чињеница и апстрактних дефиниција, нуђених уму да их запамти. Тиме се теологија у извесној мери удаљила од религиозног живота хришћанског народа, претварајући се у један конгломерат историјских података, дублираних збиром пропозиција, такође упућених интелектуалном памћењу.

Данас богословље осећа потребу да открије у личности, учењу и делу Исуса Христа, силу која улива у нас нови живот, узвишењу од живота затвореног у психофизичке законе света, живота резигнираног присуством у себи сваковрсних недостатака, који сматра себе нормалним и неминовним. Теологија види да у Еванђељу зрачи једна друга врста живота: живота свежег, који се непрестано обнавља са извора Духа Светога. Теологија почиње да увиђа да је хришћанска вера снага која има за циљ да оне који верују у Исуса Христа, узводи једној све савршенијој човечности, оплемењеној у међуљудским односима, који постају све честитији, све милосрднији, све пунији љубави.

Ово опет значи да богословље почиње да открива у истинама вере њихову духовну вредност, њихову силу да непрестано усавршавају људе. Оно сазнаје да права теологија треба да открије истине вере у којима се сусреће човек са Богом, које су израз духовности, која обликује њихову најдубљу срж, њихов коначни циљ.

Теологија почиње да открива да она треба да постане програм духовног живота, или боље речено, средство које меће у центар пажње духовност, укључену у начела хришћанске вере. И као што то дело истицања значаја хришћанске духовности, конкретног вредновања те духовности не може испунити свој задатак само доктринарним поставкама, него доказивањем на примеру њене преображајне моћи, од стране истих оних који показују њену укорененост у хришћанској вери, тако и теолози треба да постану духовни људи, обликовани и сами преображени таквом духовношћу, људи који живе у Богу. То је својство богословља Отаца Цркве, толико блиског животу Христовом, онаквом какав је он описан у Новом Завету.

Само по себи се разуме да овај нови облик богословља не сме да занемари правилно излагање начела вере, као израза дејстава

Божијих, која делују у нама. Оно не сме да остави у сенци правилни и целовити израз онога што јесте Исус Христос, Света Тројица, Свете тајне, стварност Цркве, сигурност будућег живота. Међутим, оно треба да изложи ове теме вере не као апстрактне дефиниције, понуђене да буду запамћене, него као најузвишеније личне изворе љубави између Бога и нас, животворне силе које хоће и могу да нас преобразе, као лично заједничарење у узорима који нас привлаче и дају нам снагу да им се уподобимо, да се са њима сјединимо.

Ми теолози не смемо остати на афирмацији начела вере као апстрактних дефиниција, нашим дистанцирањем од личности Исуса Христа или Свете Тројице; ми морамо тежити да успоставимо однос између Бога и нас, преко његових нестворених енергија, које долазе к нама, морамо настојати на божанском животу који се усељава у нас, не уништавајући нас као створена бића. Ми треба да продремо преко израза вере до саме стварности коју они изражавају и то кроз наш контакт живи и непосредни са њиховим садржајем, са Христом као Личношћу, са Светом Тројицом као заједницом Личности. А тај сусрет са живим Богом постиже се молитвом.

Преко догматског сазнања о Исусу Христу потребно је да ступимо у додир са самом Личношћу Исуса Христа, који нам је обећао да ће се настанити у нама; преко догматског познања Свете Тројице, ми треба да ступимо у синовски однос са нашим Оцем небеским и у братски однос са Оним који је Својим оваплоћењем постао наш брат, да би у Цркви доживљавали то заједничко усиновљење Оцу и то заједничко братство у Христу.

Потребно је да осетимо у себи божанске енергије, подарене нам Духом Светим. Потребно је да учинимо све оно што од нас зависи, како би ове енергије уродиле у нама плодом живљења са Исусом Христом, и животом једних са другим у Цркви, и да би доживели кроз антиципацију блажено савршенство заједништва у животу вечном. Треба да превазиђемо формуле реалношћу које оне изражавају.

Потребно је да осетимо у себи присуство Христово, тим пре што је он сишао (међу нас) оваплоћењем и својим страдањем за нас на Крсту за свагда; да га живо осећамо у својој близини, као Онога који нам састрадава, како би и нас учинио такође осетљивим, кроз причешће његовим Телом и жртвеном Крвљу, пуним осећајности за страдања и за тегобе нама сличних (људи).

Неопходно је да извучемо закључке из наше целосне човечности чињеницом да је Син Божји постао и остао човек вавек ради нас. То је коначан циљ теологије: наша потпуна човечност (хуманизација). Управо те закључке ми називамо духовношћу. Могли би реку: Бог је постао човек да би човек постао бог по благодети, — Бог је постао човек да би се човек одуховио, да би се и он такође очовечио (хуманизирао) за своју браћу. Управо овде почиње наш допринос.

Духовност управо означава закључке из онога што јесте и што продужује да чини за нас Син Божији који је постао човек, ради

нашег људског савршенства, као испуњење коначног плана Његове икономије.

И као што све оно што Бог чини у Христу, то чини за људе, као за друге, тако је и у плану нашег одуховљења укључено усавршавање нас самих кроз наше узајамне односе, укључена је наша одговорност за друге. Човек се не може усавршити или одуховити, осим кроз усавршавање, преко сензибилизације својих односа са другима, тј. сем кроз актуализацију, на једном свељудскијем плану, свог квалитета брата за друге, свог квалитета брата све блискијег и блискијег квалитету Брата узора, кога је примио ради нас Син Божији оваплоћењем, и трпљењем Крста ради нас. Одговорност укључује у себе све развијенију човекову одговорност за друге (људе). То долази особито до израза у нашој евхаристијској заједници са Христом принетим на жртву.

Целосни план нашег очишћења од самољубивости страсти, и нашег узрастања у племенитости врлина, управо и значи ово оплемењавање човеково у његовим односима са другим људима; означава његово ослобађање од робовања дивљем и нехуманом самољубљу и његово узрастање у сили човекољубиве одговорности за друге (ближње). Тим духовним растом човек се ослобађа од жеље да присвоји за себе, на штету других, материјална добра, ослобађа се од преокупације задовољења своје похлепе наметања своје власти другима. На тај начин он напредује у поштовању других и у стицању све веће љубави према њима и одговорности да их помогне у њиховим потребама, особито ако су они сиромашни, презрени, прогоњени вере ради, који не желе зла другима.

Хришћанска духовност чезне и стреми да постигне то очишћење од свега што је самољубиво у човеку, да постигне уистину делатну љубав према људима јер тиме човек постиже учвршћење своје човечности и задобија опит Бога.

Сам Христос нам је рекао да када помажемо нашу браћу у невољама, Њему самом помажемо, или кад смо нас двојица или тројица сабрани у Његово име, да ће Он бити међу нама. То значи да нам Бог не открива своје утешно и радосно присуство у нашој изолованој егзистенцији, него у нашој заједници у љубави, прецизније речено, у љубави која се не састоји само у вербалним декларацијама, него у конкретним делима узајамне помоћи. Јер само у овом унутарњем узајамном сусрету између мене и тебе ми постајемо пуна људска бића, човечна бића.

Ми не налазимо Бога узлажењем к њему у једном стању индивидуалистичке изолације (стању самости), која ослабљује нашу човечност, него силажењем у најдубљу унутрашњост нашег брата, најегзистенцијалнију његову реалност, који се у нама нуждава. Сваки човек налази Бога у унутрашњости другог. Не постоји разлика између узлажења Богу и стварног (реалног) силажења човеку. То је иста ствар. То не значи да ја замењујем Бога са ближњим. Али ближњи је за мене прозирност Божја, особито када он изгледа да се налази на прозирној граници свога битовања (егзистенције), као Исус на Крсту,

или када други (ближњи) долази к мени, налазећи ме на граници мога битовања. Неизрецива потреба човекова за другим човеком и тако слатка утеха коју он налази у другоме, показује да нам се преко другог (ближњег) дарује, или да ми њему дарујемо — самога Бога. У бескрајном састрадању које ја имам за другог (ближњег) који пати, и у бескрајној жељи за љубављу другог, који је у мени, ми осећамо да је сам Бог делатан у нашим узајамним односима, и да ми тако избегавамо чељусту смрти.

Али ми ни нашег ближњег не налазимо у изолованости. Он се налази у контексту једне опште ситуације. Њему се може помоћи у том и таквом контексту. Потребно је допринети побољшању тог контекста, да би му живот био лакши, мање потчињен сваковрсним тешкоћама и понекад неразрешивим погрешкама, свим врстама ропства. Особито је данас судбина сваког човека директно везана са теобном и помраченом судбином друштва. Тиме одговорност хришћанина поприма социјални карактер. Он треба да помогне и да покаже светлост друштва као целини. А с обзиром да је одговорност неодељива од духовности, то и духовност открива свој социјални аспект. Још више, с обзиром да је данас судбина целог човечанства постала стриктно солидарна, хришћанство има обавезу да помогне човечанство да превазиђе опште услове који чине да мноштво људи пати од глади, од прогона, од болести, али изнад свега од њихове погружености у мракове једног света, који се сматра као једина постојећа стварност, непрозирна за онострано. Првенствено, цело је човечанство минирано у његовој сржи — катастрофалним ратом. То намеће хришћанима дужност да се заузму свом снагом да спасу живот људи, које је Бог створио по своме лику, остављајући им могућност да познају светлост Христову и да задобију живот вечни.

Потребно је реактуализирати у нашој свести и у савести других озбиљност заповести Божје: „Не убиј“, јер крв све наше убије не браће вечно ће вапјати Богу против свакога од нас.

Ми осећамо данас више него било кад у прошлости истину Откровења, да ће човечанство заједнички одговарати на Страшном суду за све оно што је оно учинило са самим собом у историји. Но Хришћани ће одговарати више него сви остали, зато што су они више од других познали истину као и вечну вредност и достојанство људског бића.

IV реферат

САВЕТУ БОГОСЛОВСКОГ ФАКУЛТЕТА СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ

У новије доба, међу ретке православне теологе светоотачког живог духа и предања, спада несумњиво и професор-академик *др Јован Кармирис*, познати и у свету признати православни теолог

догматичар, из Атине. Стога сматрамо за угодну дужност да предложимо Професорском савету да, поводом прославе 60-годишњице нашег Факултета, овом цењеном научно-богословском и црквеном раднику додели почасни докторат богословских наука Богословског факултета СПЦ.

Јован Кармирис је рођен у селу Бралу под Парнасом 1904. године. По завршетку гимназије у Ламији и Теолошког факултета у Атини (1926. г.), предавао је као наставник богословије у Ламији и вероучитељ гимназије у Атини више од једне деценије. Године 1934—36. провео је на постдипломским теолошким студијама у Берлину и Бону, а и Паризу. Докторирао је на Атинском Теолошком факултету 1936. г. тезом о Митрофану Критулосу, после чега је изабран за доцента на катедри Символичког (Упоредног) богословља истог Факултета. Његова теза била је само почетак бројних других студија из области православне теологије Новог доба (тј. од пада Цариграда) у њеним сусретима и односима са римокатоличким и протестантским Западом. После Митрофана Критулоса, Кармирис проучава и објављује дела Пахомија Русаноса, Јеремије II патријарха Цариградског, Доситеја Јерусалимског, Петра Могила, Мелетија Сиригоса и других источно-православних теолога који су, сваки на свој начин, били у дијалогу са латинско-немачким Западом.

Професор Кармирис — за ванредног професора на Теолошком факултету у Атини изабран је 1939, а за редовног 1942. г., на катедру Догматике и Хришћанске Етике, предајући истовремено и Историју догмата и Символичко богословље — истовремено проучава и велике Оце Источне Цркве а и западне теологе Средњег века, чега су плод бројне студије, преводи и издања текстова из тих области. Превео је дело Томе Аквинског *Summa Theologica* у 2 тома (1935. и 40. г.), пропраћено уводом и коментаром, а од Источних Отаца проучавао је и издавао Света Три Јерарха, Јована Дамаскина, Фотија Великог, Марка Ефеског и друге Оце.

Плод овог и оваквог његовог научног рада из историјско-догматске и догматске области јесте капитално двотомно дело *Τὰ Δογματικά καὶ Συμβολικά μνημεῖα τῆς Ὀρθόδοξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας* (Догматски и Символички споменици Православне Католичанске Цркве), I том 1952, II том 1953 у Атини, а постоји већ и 2. издање употребљено. Затим одлична студија о „Еклесиологији Св. Три Јерарха” (1962), па „Христов силазак у ад са православног гледишта” (1939), „Синописис догматског учења Православне Католичанске Цркве” (1957) и особито 5. том Догматике: „Православна Еклесиологија” (1973, на око 800 страница).

Пре него што поменемо другу, односно трећу групу значајних радова професора Кармириса потребно је да кажемо најпре да је од 1945. до 1963. г. уз своју редовну професорску дужност обављао и дужност званичног краљевог представника при Светом Синоду Јеладске Цркве, са ког положаја је као искрени саветник и искусни помоћник веома помагао јерархији и уопште Цркви у Грчкој, по свим питањима унутрашњег живота и спољашњих међуцрквених и

међухришћанских односа. Такође је од 1945. до 1950. г. радио као начелник у Министарству Просвете и Вера за питања црквеног школства и образовања клера, одакле је такође доста помогао бољој и успешнијој организацији црквене просвете. На крају, као стални члан Комисије Св. Синода Грчке Цркве за међуцрквене и међухришћанске односе учествовао је на многобројним сусретима и конференцијама у комисијама и дијалозима и Јеладске и читаве Православне Цркве са црквама и конфесијама одвојеним од Православља. Атинска академија наука изабрала га је за свог редовног члана (1976. године).

Доприноси, а и плодови, његовог свестраног учешћа у савременом вишестраном дијалогу Православља са Источним Антихалкидонским црквама, Римокатолицизмом, Старокатолицима, Англиканцима и Протестантима јесу његови радови: „Православље и Римокатолицизам” у 4 тома (1964—1977), „Православље и Протестантизам” (1937), „Православље и старокатолицизам” у 10 свезака (1966—79), „Старе Антихалкидонске цркве Истока и основа њиховог поновног сједињења са Православном Католичанском Црквом” (1966) и други бројни радови из ове исте области.

Професор Кармирис је такође доста допринео развоју међуправославних црквених и богословских односа учешћем на бројним православним Конференцијама на Родосу, у Београду, у Женеви и другде. О потреби чешћег и тешњег међуправославног општења и заједничарења он је такође доста писао. Уза све то, проф. Кармирис је изузетно усрдно помагао бројним српским теолозима приликом докторирања у Грчкој.

Његова теолошко-научна спрема, православност и црквеност у схватањима и понашању, живи светоотачки православни критеријум у односу према неправославнима у екуменском дијалогу, високо морални лик човека и хришћанина, живог члана Цркве Христове — све су то особине које красе овог ретког православног теолога, те му зато и треба доделити почасни докторат.

У Београду,
17. маја 1982.

Чланови комисије:
Др Атанасије Јевтић
Др Стојан Гошевић

Отпоздравни говор Проф. др Јована Кармириса

ОСНОВНА ОБЕЛЕЖЈА ПРАВОСЛАВНОГ БОГОСЛОВЉА

Изузетну част и преимућство представља за мене пружена ми могућност да упутим овај кратки поздрав Најблаженијем Патријарху и Преосвећеним Јерарсима најсветије Православне Цркве у Југославији, као и сјајним професорима уваженог Богословског факултета у Београду, а и свима онима који у њему уче и уче се. Посебно желим да изразим своју дубоку захвалност декану Богослов-

ског факултета о. Атанасију Јевтићу и професору Стојану Гошевићу за све лепе речи које су по доброты својој рекли о мени, а такође и свима драгим ми колегама, професорима Факултета, који су ме предложили и изгласали доделу ми овог великог одликовања почасног доктора овог Факултета.

Желим да вас уверим да сам потпуно свестан вредности овог почасног одличја које ми је дато. Зато га и прихватам са захвалношћу, јер се посредно односи и на наш Богословски факултет у Атини, чији су изабрани питомци били и не малобројни Срби студенти, који су касније украшавали епископске и професорске катедре у уваженој Православној Цркви Српској, међу којима је и овде присутни Преосвећени Митрополит Рашкопризренски г. Павле. Неке од њих, моје раније ученике, видим данас међу онима који чине Професорски колегијум вашег Факултета и због њих осећам неизрециву радост и морално задовољство, а усуђујем се да кажем — и поносност у Господу. Управо зато, ови поменути разлози повезали су ме и сентиментално са прослављеним српским теолозима и уопште са српском богословском мишљу.

Нека ми буде на овом месту дозвољено да се сетим давнијех времена да бих изнео укратко моју личну, веома блиску и неразориву пријатељску везу са незаборавним професором вашег Факултета — оцем Јустином Поповићем.

Био је то мај месец године 1925. када ме је мој славни професор догматике, Константин Диовуниотис, позвао у свој семинар на Теолошком факултету у Атини, као тадашњег апсолвента, да бих ту упознао благочестивог и скромног српског теолога о. Јустина, и да би ми професор истовремено ставио у дужност да језички и стилски помогнем при коначној стилизацији грчког превода докторског рада о. Јустина, поднетог тада Теолошком факултету у Атини. Тада сам оца Јустина добро упознао и од тада смо били повезани братском љубављу, која је остала нераскинута до његовог упокојења. После пак отприлике четврт века, дошао је на наш Факултет у Атину драги ми г. Стојан Гошевић, а затим отац Јевтић, којима сам био Докторватер, а онда и о. Емилијан Чарнић. Затим је уследила серија изабраних ученика о. Јустина Поповића, почев од дечана о. Атанасија, до отаца Амфилохија Радовића, Артемија Радосављевића и Иринеја Буловића, са њиховим изузетно вредним докторским радовима.

*

Уз ове уводне речи треба да додам да, приликом мојих ранијих промоција за почасног доктора: у Њујорку, Солуну и Берну, имао сам прилике и времена да шире развијем једну самосталну теолошку тему, док ме данас у томе спречава краткоћа времена, па ћу се зато ограничити да само најкраће изнесем извесне своје мисли о два темељна карактеристична обележја православног богословља, тј. најпре о светоотачком и уопште предањском, а затим и о црквеном карактеру тог богословља.

Прво: Представља моје дубоко и постојано уверење, засновано и на дугогодишњем доживљајном искуству живота мога, да само кроз широко и суштинско коришћење древног светоотачког и предањског богословља може савремено богословље и даље бити заиста православно. Зато сам, још 1938, године, када сам, изабран за доцента Теолошког факултета у Атини, почео да учим своје студенте како да се користе светоотачким делима. У свом тадашњем приступном предавању — „О спољашњим утицајима на православно богословље” — рекао сам на крају следеће:

„У свима спорним догматским и другим учењима, о којима се још није званично изрекла на Васељенском Сабору наша Православна Католичанска Црква, дужни смо да, имајући у виду шта уче и неправославне Цркве, испитамо пре свега шта учи свештено Предање православно, шта су учили његови носиоци — Источни Оци, одбацујући притом све оно што је страно и туђе правом учењу, пошто то није сагласно са древном и непатвореном вером наше Цркве. Наш је посао првенствено да решења проблема којима се бави савремена богословска мисао тражимо не у западној, тј. римокатоличкој и протестантској теологији, него у Источном Православљу, кроз стваралачки повратак светоотачком богословљу, нашим сопственим старим изворима који су независни и неподложни утицају хетеродоксног богословља. Отуда, гесло новијег православног богословља, и у свему, и посебно и првенствено у догматским питањима, треба да је: назад ка правим, чистим и непомућеним изворима древних Отаца строге Ортодоксије” (објављено у „Екклесија” 16 (1938), 155).

Остављајући по страни многобројна о овоме древна сведочанства, ограничићу се овде само на то да подсетим на 19. канон Петошестог Васељенског Сабора, који одређује православним богословима „да уче речи побожности сабирајући из Светога Писма истинита мишљења и одлуке, и да не прекорачују већ постављене границе, то јест предање Богоносних Отаца. А ако се покрене и неко питање из Писма, онда га не треба другачије тумачити него како су га изложили у својим списима светилници и учитељи Цркве; и већма се њима треба задовољити, неголи своја сопствена учења стављати”.

Сагласно овоме, у току свег каснијег времена нисам престао да понављам ово што сам напред рекао, и учећи са професорске катедре и пишући кроз сва своја писана дела.

Но, потребно је да, говорећи о повратку православне теологије Светим Оцима, имамо у виду углавном две ствари. Најпре, повратак духу Светих Отаца, учењу и религиозном „искуству” Отаца, употреби у већој размери и што дубље категорија богословске мисли Отаца, или отачког начина мишљења и отачког метода. Такође, овде подразумевамо повратак садржају теологије Отаца и њиховом православном мишљењу и схватању, и особито њиховом мистичком и апофатичком богословљу, и целокупном богословском и духовном богатству светоотачке епохе, а и даље византијске епохе, да бисмо тамо нашли извор неисцрпних стваралачких надахнућа. Затим, као друго, под тим подразумевамо продужење богословља Светих Отаца

и стваралачко кретање напред ка остварењу неопатристичке теологије, развијање онога што Оци још нису учили али што постоји у надприродном Откровењу и представља органски део његовог садржаја и садржаја вере, богослужења и уопште побожности Православне Цркве. Јер, свакако, Оци нису исцрпили сав садржај вере и нису решили све проблеме богословља, остављајући и нама широко поље слободног стваралачког рада за настављање њиховог дела, наравно без удаљавања од њихове православне богословске мисли и дијалектике.

Све ово представља специфичну разлику Православне од неправославне теологије, а опет не значи бежање од садашњости и удаљавање у прошлост. На тај начин, савремени православни богослови, радећи систематски и употребљавајући савремена научна средства и методе, не превиђајући притом ни правилне резултате неправославних теолошких истраживања, постићи ће стварање неопатристичког православног богословља, на које ће се, као на адмантску основу, ослањати Једина, Света, Католичанска и Апостолска Црква Православна, која има апсолутну потребу у том богословљу да би могла да одржи неизмењен идентитет свој и да испуни своју свесветску мисију у савременом екуменском покрету, којему ће она моћи тако да пружи драгоцену благо аутентичног светоотачког учења.

Очигледно је из до сада реченога да православно богословље, са својим стеченим светоотачким карактером, има истовремено и општи предањски карактер, надањивано предањским духом истинског Православља, којим су духом богословствовали и Свети Оци.

Заиста, православно богословље назива се и јесте стварно *Православно*, као и сама Православна Црква, јер су обоје очували и чувају чисто и неизмењено, право и аутентично учење Светога Писма и Светог Предања, а такође и православну духовност. Зато се с правом и сматра, и стварно јесте, православна теологија као суштински предањска, то јест, што је исто: библијска и светоотачка, јер црпи свој садржај из чистих и непресушних извора Православног Предања. Ово Предање карактерише истина, непрекинутост и континуитет, као што га карактерише и пуноћа, јер Свето Предање представља суштински део Божанског Откровења, те се дакле разликује од људских предања створених током векова у Цркви.

Православно Свето Предање, строго говорећи, јесте доживљавање у молитви и богослужењу вера Цркве као заједнице, вера молеће се и богослужеће Цркве, надањиване дахом Духа Светога који у њој обитава и који је руководи на сваку истину. На тај начин, суштину православног Предања сачињава израз дејства Духа Светога у Цркви, и кроз њу представља израз откривења Божанског Логоса у Светом Писму. Може се уопште рећи да се Православље и Предање поклапају, јер Православље и значи Предање, чији су сведоци и први тумачи Свети Оци. Предање значи пребивање у верности изворима Хришћанства, то јест Светом Писму и Апостолском и Светоотачком Предању. Из свега је, дакле, јасно да: Право-

славна Црква и теологија, да би биле и остале православне, треба првенствено да су светопредањске.

Друго: Православна теологија, која има светоотачки и свето предањски карактер, има истовремено и црквени, еклезијастички карактер, јер је њен носиоц сама Црква у којој је богословље жива литургија (функција) „тела Христовог које је Црква” (Кол. 1, 24). Посебно пак, православна теологија је литургија (функција) Православне Цркве, то јест у основи је то црквена служба, као што је била и светоотачка теологија. Зато је православно богословље недељиво повезано са Православном Црквом, њој искључиво припада, јер му је она уосталом и гаранција истине и аутентичност теолошког учења.

Према томе, православно богословље се заснива на Православној Цркви и извршава њено свештено дело на славу Божју: у Цркви Православној, из Цркве Православне, и за Цркву Православну, увек под благодатном (харизматичком) енергијом Светога Духа, којег Благодат обделава Цркву. Отуда је богословље наше у служби и функцији Православне Цркве, и истовремено је оно њен орган и њена уста. Оно је литургија (служба) Исусу Христу и јерургија (свештеност) Јеванђеља Божијег, по речима Апостола Павла (Рм. 15, 16). Оно зато „сведочи истину”, јер има за једину мисију то да верно изражава веру, самосазнање, богослужење и уопште живот Цркве.

Другим речима, православно богословље јесте црквено, као посебна литургијска функција Цркве Православне, као служба живе Речи Божје, која собом изражава саборни (католичански) израз опште вере и свести Православне Цркве, од које сама добија свој садржај. Зато није могуће ни замислити истинско православно богословље ван Православне Цркве, која је богопостављени чувар Божанског Откривења и верни учитељ праве православне вере Христове.

И заиста, не постоји православно богословље ванцрквено, или приватно, или субјективно. или академско, или рационалистичко, или као нека „теологија професора”, по угледу на протестантске обрасце. С правом је речено да „такозвана ванцрквена теологија уствари је химера”. Јер стварно, ван Православне Цркве не може постојати православно богословље, него само унутар Цркве, и само у оквирима њеног живог Предања може постојати и показати се као „службени дух послан на службу” спасења (Јевр. 1, 14); или, сходно Јовановом упоређењу, као „лоза” која остаје на „чокоту” Православне Цркве и тако „доноси многи род”. Док „ако не остане на чокоту, не може сама од себе донети плод” (Јн. 15, 1 и даље).

Из овога закључујемо да православно богословље јесте истинско богословље само „у телу Христовом које је Црква” (Кол. 1, 24), само као органска функција његова, или као његова мисао и самосвест. Богословље је благодатни дар, савршени дар Духа Светога Цркви, у којој тај Дух обитава и који јој „дарује све и сва”, јер Он „саставља и држи целокупну установу Цркве”, како се каже у служби Свете Педесетнице.

Зато православни богослови, и клирици и лаици, по речима Јевсевија Кесаријског, приносе „пророчко кађење, приносећи Богу на сваком месту благомирисни плод свевраинског богословља“, тј. свештенодејствујући „тајну богословља“ коју су „јасно предали Цркви Свети Оци саборно“. На тај начин они „свештенодејствују Јеванђеље Божије“ и „посведочавају истину“, јер је, као што реко- смо, православно богословље стварно литургијско служење Исусу Христу и Његовом Јеванђељу (Рм. 15, 16; Јн. 18, 37).

Из горњег се да закључити да и Православна Црква такође има апсолутну потребу за православним богословљем које је њено самосазнање и њено дисање. Оно је у њој стална свештена служба и благодатно богослужење у њој, јер јој пружа драгоцену службу и услуге. Нема сумње да све што је велико пружила Православна Црква кроз векове, у свом историјском кретању, да то дугује у великој мери управо своме православном богословљу. Зато и не може Православна Црква да постоји, бар не за дуго, нити да верно извршава своје спасоносно дело у свету, без православног богословља, као што уосталом и богословље не може да постоји без Цркве.

Стварно, Православна Црква без цветајућег богословља свога не може бити Црква која улива поверење и која је способна да извршава своје спасоносно дело међу православним народима и да добротворно утиче на њихов развој, а такође и да има јединствено место које јој припада међу другим Хришћанским Црквама. Не може бити сумње да ће Православна Црква напредовати само када напредује њено православно богословље, као што то посведочава славно доба великих Отаца и богослова древне Источне Цркве.

Достопоштована и драга Господо, Колеге са Православног Богословског факултета у Београду,

Завршавајући овде ову кратку реч и захваљујући вам још једном за дато ми почасно одличје, уз то још и честитајући уваженој Срској Цркви и именитом Богословском факултету њеном поводом његовог научног јубилеја, молитвено призивам богати благослов и благодат Преблагаго Бога светлости на научни и образовни рад Факултета и на његове неуморне раднике, желећи да Факултет буде свише благословен и од Бога удостојен да празнује многе сличне јубилеје, а његови предани служитељи — професори, да неуморно настављају своје узлазно научно кретање „из славе у славу“ (2 Кор. 3, 18), на добро нашег трисветог Православља и вековно славног православног богословља његовог, а на славу у Тројници обожаваног Бога нашег.

Провозглашение 4-ёх почётных докторов богословия на Богословском факультете

Учёный Совет Богословского факультета Сербской Православной Церкви, по случаю шестидесятилетия Богословского факультета (1920 — 1980 г.), удостоил титула почётного доктора богословских наук четырёх выдающихся богословов из братских Православных церквей: митрополита транупольского Дамаскина из Женевы (Константинопольская патриархия), Николая Дмитриевича Успенского, заслуженного профессора Ленинградской Духовной академии (Русская Православная церковь), протоиерея Димитрия Станилоае профессора Богословского института в Бухаресте (Румынская Православная церковь) и академика Иоанна Кармириса профессора Атинского Богословского факультета (Элладская Православная церковь).

Кроме вводных данных и приветственного слова Декана Богословского факультета, в данном сборнике опубликованы четыре доклада специальных комиссий, по одному на каждого почётного доктора, а затем и ответные приветственные речи троих из присутствовавших на торжественном акте почётных докторов; 4-ый — проф. Н. Д. Успенский не присутствовал на заседании.

Торжественное провозглашение совершено 1. июня 1982 года.

Zusammenfassung

PROMOTION VON 4 EHRENDOKTOREN AUF DER THEOLOGISCHEN FAKULTÄT

Zu Anlass der 60—Jahrfeier des Bestehens und der Arbeit der Theologischen Fakultät der Serbisch—orthodoxen Kirche (1920—1980) vergab der Professorenrat den Titel eines Ehrendoktors der theologischen Wissenschaften an vier bedeutende Theologen aus den orthodoxen Schwesterkirchen: dem Mitropoliten von Tranoupolis Damaskinos aus Genf (Patriarchat von Konstantinopel), dem Professoren Nikolaj Uspenski aus der Geistlichen Akademie in Leningrad (Russische Kirche), dem Erzpriester Dimitrij Staniloae aus dem Theologischen Institut in Bukarest (Rumänische Kirche) und dem Prof. — Akademiker Joannis Karmiris aus der Theologischen Fakultät in Athen (Kirche Griechenlands).

Nach einigen einleitenden Worten und Grüßen von seiten des Dekans werden hier vier Referate fachlicher Kommissionen veröffentlicht, eines jeden einzelnen Ehrendoktors ein Referat, und danach grusserwidrende Reden von drei der anwesenden Ehrendoktoren, da der Professor N. Uspenski an der Promotion nicht anwesend war.

Die feierliche Promotion wurde am 1. Juni 1982 abgehalten.